

ВИСНОВОК

наукового керівника

щодо виконання індивідуального плану наукової роботи,
індивідуального навчального плану
та роботи над дисертацією

Воробйова Олексія Олеговича

**«Політичне вчення Августина Аврелія та його роль у формуванні
сучасного філософсько-правового дискурсу»** яка подається на здобуття
ступеня доктора філософії з галузі знань
03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія

Воробйов Олексій Олегович у 2022 році вступив до аспірантури кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна для навчання за освітньо-науковою програмою підготовки доктора філософії за спеціальністю 033-Філософія.

Навчальна складова індивідуального плану виконання освітньо-наукової програми та індивідуального плану наукової роботи аспіранта виконана вчасно та у повному обсязі.

Робота Воробйова О.О. над темою дисертації «Політичне вчення Августина Аврелія та його роль у формуванні сучасного філософсько-правового дискурсу» здійснювалася послідовно, системно та відповідно до затвердженого індивідуального плану.

На початковому етапі дослідження аспірант зосередився на системному аналізі сучасного філософського дискурсу, присвяченого проблемним питанням історико-філософських передумов формування політичного вчення Августина Аврелія та розгляду традицій античної, іудейської й християнської думки, які сформували основу політичної філософії Вчителя Благодаті. Було визначено місце античної філософської традиції у становленні політичного вчення Августина Аврелія та характер її християнського переосмислення. Проаналізовано концепти та ідеї, які вплинули на формування політичних поглядів Єпископа Гіппонського. Особливу увагу було приділено обґрунтуванню необхідності проведення системної реконструкції політичної філософії Августина Аврелія як окремого сегмента його мислення та виокремленню політичної філософії з масиву його вчення.

У межах цього етапу Воробйовим О.О. здійснено критичне опрацювання праць сучасних західних і вітчизняних дослідників з політичної філософії, філософії історії, філософії культури, філософії релігії та соціальної філософії, що дозволило виявити основні підходи до аналізу політичної частини вчення Августина Аврелія, а також зафіксувати їхні концептуальні обмеження.

Проведений аналіз дав змогу обґрунтувати, що політичне вчення Августина Аврелія слід інтерпретувати як складову цілісної онтології любові, у межах якої політичний порядок постає не як автономна інституційна або правова конструкція, а як історичний і соціальний прояв порядку любові.

Також було здійснено окреслення теоретичних передумов формування концепту *ordo amoris* (порядку любові, який визначає ієрархію благ, спрямованість волі та структуру людського співбуття) й аргументовано показано недостатню розробленість цього поняття у вимірі політичної філософії та історії філософії.

В дисертаційному дослідженні висвітлено, що концепція *caritas* у філософії Августина Аврелія має політико-онтологічний характер, оскільки вона виступає не лише моральною чеснотою або богословською категорією, а фундаментальним принципом організації політичної спільноти, який визначає характер її єдності, природу влади, можливість справедливості та орієнтацію на спільне благо. Також показано, що *ordo amoris* функціонує як “граматика політичного порядку”, тобто як універсальний принцип, що структурно визначає взаємозв'язок між внутрішнім життям особи та зовнішнім устроєм спільноти, задаючи умови можливості миру (*tranquillitas ordinis*), справедливості (*iustitia*) та легітимної соціальної ієрархії. Об'єктом дослідження є вчення і філософська система Августина Аврелія. Предметом дослідження виступають політичне вчення Августина Аврелія, його антропологічні, онтологічні та етичні підстави, зокрема концепти *caritas*, *ordo amoris*, *populus*, *civitas*, *iustitia* та *potestas* як окремо, так і у їхньому взаємозв'язку.

Методологічна стратегія дослідження ґрунтується на поєднанні історико-філософського, герменевтичного, феноменологічного та антропологічного підходів. У роботі використано метод концептуальної реконструкції, що дозволило відтворити внутрішню логіку політичного вчення Августина Аврелія, а також порівняльно-історичний метод для аналізу його зав'язків із античною та сучасною політичною філософією.

Такий підхід дозволив здійснити системну історико-філософську реконструкцію політичної філософії Августина Аврелія та довести, що її не можна зводити ані до окремих міркувань про державу і владу, ані до побічного виміру філософії історії чи теології великого автора. В результаті проведеної реконструкції було подолано традиційну фрагментарну інтерпретацію та уточнено, що політичне вчення Єпископа Гіппонського являє собою внутрішньо цілісну концепцію, яка формується на перетині античної філософської спадщини та християнського Одкровення і виростає з антропології волі, онтології блага та порядку любові. Також було доведено, що антитетика *amor Dei* та *amor sui* становить вихідне положення політичної філософії Августина, Аврелія визначаючи два способи політичного існування - *civitas Dei* та *civitas terrena* - як два онтологічні типи спільноти і дві есхатологічні перспективи історії.

У процесі роботи над дисертацією Воробйов О.О. сформував цілісний категоріальний апарат для аналізу філософії Августина Аврелія, зокрема уточнив та збагатив внутрішньо пов'язані між собою в межах єдиної політико-онтологічної структури центральні категорії політичної архітектури Августина Аврелія (*populus*, *iustitia*, *potestas*, *lex* і *civitas*). Також було доведено, що любов у августиніанській традиції постає не як психологічний

афект чи моральна чеснота, а як фундаментальна онтологічна сила / енергія, що визначає спрямованість людського буття та структуру соціальної реальності; обґрунтовано значення поняттєвої тріади amor – caritas - cupiditas.

Особливу увагу у дослідженні приділено аналізу влади, закону та справедливості в координатах caritas, у межах якого встановлено, що політична влада у вченні Августина Аврелія має амбівалентний характер і може реалізовуватися як ministerium (служіння) або як dominium (панування), залежно від внутрішньої спрямованості любові. Також обґрунтовано, що справедливість (iustitia) постає як форма впорядкованої любові, а закон (lex) - як її нормативне вираження, що дозволяє розкрити залежність легітимності політичного порядку від його відповідності ordo amoris.

У підсумку проведеного дослідження доведено, що концепція caritas у філософії Вчителя Благодаті виконує роль структуроутворюючого принципу політичної реальності, завдяки чому політичний порядок постає як історичний прояв моральної структури людського буття.

Дисертаційне дослідження має завершений характер і складається зі вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Усі розділи логічно взаємопов'язані та підпорядковані реалізації поставленої мети і завдань дослідження. Висновки, сформульовані у дисертації, є обґрунтованими, внутрішньо узгодженими та мають теоретичну новизну.

Під час навчання в аспірантурі Воробйов О.О. набув необхідних компетентностей для самостійної науково-дослідної роботи, зокрема здатності до постановки та розв'язання складних філософських проблем, аналізу сучасних теоретичних підходів, роботи з міждисциплінарним матеріалом, а також навичок підготовки та представлення результатів наукових досліджень. Результати дисертаційного дослідження апробовано у доповідях на всеукраїнських наукових конференціях.

Аспірант має публікації за темою дисертації у фахових наукових виданнях України, зокрема у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України категорії Б, що підтверджує належний рівень апробації результатів дослідження, відповідність публікацій чинним вимогам до підготовки доктора філософії та їх інтеграцію у сучасний філософський науковий дискурс. Опубліковані результати засвідчують здатність аспіранта до коректної наукової аргументації, самостійної постановки теоретичних проблем і фахової наукової комунікації отриманих результатів.

Працюючи над дисертацією, Воробйов О.О. зарекомендував себе як спокійний, системний і відповідальний дослідник з чітким філософським мисленням, високим рівнем теоретичної культури та здатністю до самостійної аналітичної роботи.

Дисертаційна робота Воробйова Олексія Олеговича є самостійною завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають істотне значення для розвитку філософії культури, політичної філософії, історії філософії та антропологічних засад політичного.

Вважаю, що наукова складова індивідуального плану роботи Воробйова Олексія Олеговича виконана повністю та на належному науковому рівні.

Науковий керівник

Директор навчально-наукового інституту
філософії, культурології, політології
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна,
доктор філософських наук, професор

Іван КАРПЕНКО

Підпис засвідчую

Начальник відділу кадрів
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна

Олена ГРОМИКО